

folk/ed. Derg, 2020; 26(3):671-689
DOI: 10.22559/folklor.1226

Yerli Dizilerde Geçiş Ritüelleri: Kına Gecesi Örneği

Rituals of Transition in Turkish TV Drama:
The Case of Henna Night

Ürün Yıldırım Önk*
Ebru Gökaliiler**

Öz

Toplumsal inanç ve değerleri yansıtan ritüeller, bireylerin kendilerini toplumun parçası olarak hissetmeleri açısından önem taşımaktadır. Günümüze gelinceye değin toplumsal yapı içinde değişiklik gösterse de, ölüm, doğum, evlilik gibi süreçlerde geçiş ritüelleri bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirerek insan yaşamına anlam katmaktadır. Geçiş ritüelleri bireylerin statüsünü değiştirirken kendini güvende hissetmesini sağlayan ve topluma ait davranış kalıplarını sergilemesiyle gerçekleşen süreçlerdir. Tüketim olgusunu geleneklere bağlı halk kültüründen alan günlük yaşam pratikleri, modern toplumlarda popüler kültür unsurlarından beslenen bir yapıya evrilmektedir. Gündelik yaşam pratiklerinde modernleşme adı altında daha abartılı tüketim unsurlarına yönelen toplumda ritüeller, bu değişimden benzer biçimde etkilenmektedir. Geleneksel yapısını korumakla birlikte modern toplumsal yapı özellikleri gösteren Türkiye’de, ritüellerin uygulanmasının farklılığı bu araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Tüketim odaklı bir yaşam biçimini yeniden üreten kitle iletişim araçları değişimlerin kanıksanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda yerli diziler toplumsal değişimlerin izlerinin gözlenebileceği elverişli bir alan sunmaktadır. Bu

Geliş tarihi (Received): 08.04.2020 - Kabul tarihi (Accepted): 24.07.2020

* Dr. Öğr. Üyesi, Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü. urun.onk@yasar.edu.tr. ORCID ID 0000-0001-6325-9958

** Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü. ebru.gokaliler@yasar.edu.tr. ORCID ID 0000-0002-4134-8447

amaç doğrultusunda 2003-2019 yılları arasında en çok izlenen dizilerdeki 34 kına gecesi sahnesi içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma bulguları, modern unsurlarla birlikte geleneksel kına gecesi ritüellerinin korunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak son yıllardaki dizilerin kına gecelerinde geleneksellikten uzaklaşmadan tüketim ekseninde daha abartılı bir sahneleme olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: *geçiş ritüelleri, kına gecesi, yerli dizi, tüketim toplumu, ritüel*

Abstract

Externalizing social beliefs and values, the rituals are of vital importance since they make individuals feel as part of a society. The rituals of transition (during death, birth, and marriage) make people's lives meaningful by reinforcing their relationships, even though these rituals have changed through time within the social structure. The rituals of transition are procedures that allow the individuals to feel secure during status changes and occur when they demonstrate behavior patterns which indicate a belonging to the society. It is accepted in international literature that the structure of the rituals is also changing according to changeover from the traditional social structure to modern social structure, especially considering the context of consumption society. The daily life practices getting the matter of consumption from folkloric culture connected to traditions has been evolving to a structure sustained from the popular culture elements in modern societies. The rituals are affected similarly from this change in a society tending towards more exaggerated consumption elements in daily life practices under the name of modernization. The main problem of this study is to analyze whether the rituals reveal any differences during implementation in Turkey in terms of preserving the traditional structure as well as showing the modern social structure characteristics. The mass media, reproducing the consumption-oriented lifestyle, inured people to these changes. The Turkish TV drama in this sense offers a practical area through which the clues of the social changes can be traced. For this purpose, the content analysis method is implemented to 34 henna night scenes appearing in the top TV dramas of rating lists between the years of 2003-2019. The findings of the research indicate that the traditional henna night rituals are maintained along with the modern elements. When the TV dramas are examined according to their broadcasting date, it is seen that the henna night ritual has drifted from traditional and has become consumption-oriented. It is also determined that the sceneries of the henna nights in recent TV dramas, are extravagant in the context of consumption society without diverging from traditionality.

Keywords: *rituals of transition, henna night, Turkish TV drama, consumption culture, ritual*

Extended summary

Externalizing social beliefs and values, the rituals are of vital importance since they make individuals feel as part of a society. The rituals of transition (during death, birth, and marriage) make people's lives meaningful by reinforcing their relationships, even though these rituals have changed through time within the social structure. The rituals of transition are procedures that allow the individuals to feel secure during status changes

and occur when they demonstrate behavior patterns which indicate a belonging to the society. The changes that occurred in the rituals can be diversified as parallel to the daily routines. Especially, the changes caused by the modern social structure are also reflected in the rituals of transition such as marriage, henna night and circumcision. On the other hand, the current rituals are also transformed within the consumption culture. In this sense, the popular culture does consist of cultural sources of the society as much as the folkloric culture does. As a result, new rituals also emerge apart from the traditional rituals. It is accepted in international literature that the structure of the rituals is also changing according to changeover from the traditional social structure to modern social structure, especially considering the context of consumption society. In the beginning, the ritual as a term is used to analyze social events, but recently, it is started to be studied as a tool to interpret the relation between the individual and the fact of following the classification of rituals categorically. The daily life practices getting the matter of consumption from folkloric culture connected to traditions has been evolving to a structure sustained from the popular culture elements in modern societies. The rituals are affected similarly from this change in a society tending towards more exaggerated consumption elements in daily life practices under the name of modernization. The main problem of this study is to analyze whether the rituals reveal any differences during implementation in Turkey in terms of preserving the traditional structure as well as showing the modern social structure characteristics.

The mass media, reproducing the consumption-oriented lifestyle, inured people to these changes. Especially television, reaching a large group of people, takes on an important role in justifying these life practices. The Turkish TV drama in this sense offers a practical area through which the clues of the social changes can be traced. For this purpose, the content analysis method is implemented to 34 henna night scenes appearing in the top TV dramas of rating lists between the years of 2003-2019, corresponding to a period of 17 years. The oldest henna night analyzed is from a TV drama of 2003 as available online ratings results only date back to this year, which points out the main limitation of this study. There is no exception about the selection of TV dramas containing henna night in terms of genre, TV channel, or duration other than the historical dramas. The historical TV dramas are excluded due to the henna nights of these dramas have been portrayed historically therefore; they do not represent the current changes. The coding sheet for the analysis is designed considering the traditional henna night rituals as well as the modern rituals practiced in Turkey. The findings of the research indicate that the traditional henna night rituals are maintained along with the modern elements. It is found that there is no difference according to the implementation of the rituals regarding the location when the henna night scenes in urban and rural settings are compared. However, when the TV dramas are examined according to their broadcasting dates, it is seen that the henna night ritual has drifted from traditional and has become consumption-oriented. When henna nights are analyzed from a TV drama perspective, the topics suiting the traditional style can be listed as rituals arranged at night and home; the bride wearing "bindalli" (a special velvet

dress) and sequined red veil; walking around the bride in circles while carrying lit candles; placing a gold coin on the bride's hand; making the bride cry. Especially singing henna night ballads should be noted as a sine qua non because it is the only practice that exists in all the examined henna nights. Despite this, the participation of male guests and the groom; usage of conspicuous stuff such as throne and crown; commencing the organization of the rituals at outdoor places; giving gifts to the guests like veils, bridesmaid crowns, "bride to be" ribbons, henna tambourines, oriental dance belts can be pointed out as the changing practices of the rituals. Furthermore, it is determined that the sceneries of the henna nights in recent TV dramas, are extravagant in the context of consumption society without diverging from traditionality.

Giriş

Kültürel ve toplumsal değerleri yansıtan ritüeller, toplumda kabul görmüş davranış biçimleridir. Bu ritüeller bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda ritüeller dünya genelinde irdelenmekte ve toplumsal, bireysel, kültürel yansımaları incelenmektedir. Geçiş ritüelleri bireylerin statüsünü değiştirirken kendini güvende hissetmesini sağlayan ve o topluma ait davranış kalıplarını sergilemesiyle gerçekleşen süreçlerdir. Geleneksel toplumsal yapıdan modern toplumsal yapıya geçiş süreciyle birlikte tüketim toplumu ekseninde ritüellerin de yapısının değişmekte olduğu uluslararası alanyazında kabul görmektedir. İlk dönemlerde ritüel kavramı toplumsal olayları analiz etme aracı olarak kullanılırken, son dönemlerde ritüellerin kategorik olarak sınıflandırılması sonucunda birey ile olgu arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaya yönelik çalışılmaya başlanmıştır. Zamanla evrilen toplumsal yapılar içinde ritüeller farklılaşsa da bireyleri birbirine bağlaması ve özellikle evlilik, doğum, ölüm gibi statü değişimleri sürecinde geçiş ritüelleri uygulanmaktadır. Bu bakış açısından yola çıkarak toplumun tüketim temelli modern bir yapıya evrilmesine karşın toplumsal olarak geçerliliğini koruyan geçiş ritüellerinin uygulanmasının dönem içinde farklılık gösterip göstermediği, son yıllarda özellikle uluslararası alan yazında çalışılmaktadır. Ancak bu çalışmalar kültürel anlamda Türkiye'yi yansıtan çalışmalar değildir. Ulusal alanyazında geçiş ritüelleri ile ilgili yapılan çalışmalar yer alsa da kına gecesi özelinde medya temsilleri ile ilgili çalışmalar çok kısıtlıdır. Gündelik yaşam pratiklerinde modernleşme adı altında daha abartılı tüketim unsurlarına yönelen toplumda, ritüeller de bu değişimden benzer biçimde etkilenmektedir. Buradan yola çıkarak topluma ilişkin veriler sunması nedeniyle yerli dizilerde yer alan kına gecelerinin günümüzde geleneksel yapıdan uzaklaşıp uzaklaşmadığı incelenmiştir. Araştırma kapsamında 2003-2019 yılları arasında en çok izlenen dizilerin kına gecesi sahneleri alan yazında yer alan kına gecesi ritüellerindeki verilerden yola çıkılarak hazırlanan kodlama cetveline göre irdelenmiştir. Araştırma özellikle medya ürünleri ekseninde kına gecesi ritüellerinin incelenmesi kapsamında bir ilk olmakta bu bağlamda alan yazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1. Tüketim toplumunda geçiş ritüellerinin yeri: Kına gecesi

Toplum içinde bireyler belli kurallar ve toplumsal uygulamalar içinde yaşamlarına devam etmektedirler. Toplumsal kimliği yansıtmaya sürecinin önemli bir aşaması olan bu kurallar ve uygulamalar sayesinde bireyler kendilerini toplumun bir parçası olarak görmektedirler. Toplumsal uygulamalar, tören ve ritüeller toplumsal inanç ve değerleri kapsamaktadır. Ritüeller ile ilgili teoriler geniş tartışma konusu olmuştur. 1960'lerde Goffman tarafından geliştirilen ritüel kuramı Batı toplumlarındaki modern yaşamda yer alan ritüeller perspektifinden değerlendirilmiştir. Goffman'a göre (2006: 5-19) her bireyin yaşamında yüz yüze veya aracıli iletişimde sosyal karşılaşma süreci yer almaktadır. Her bir karşılaşma içinde de birey sözlü ya da sözlü olmayan bir biçimde benliğini sunmakta ve kendini ifade etmektedir. Bu süreçte de toplumda kabul görmüş davranış kalıpları sergilenmektedir. Goffman ritüelleri, bireylerin eylemlerini ve duygularını diğer bireylere ifade etmek için kullandıkları sembolik bileşenler olarak belirtmektedir.

Ritüel kavramı, ister evrensel bir fenomen ister sadece uygulamalı bir teorik yapı olarak açıklansın hem toplumsal davranış kalıpları hem de ayrıntılı söylemleri desteklemektedir. Ritüel, belli zaman aralıklarında tekrar edilen çoklu davranıştan oluşan anlamlı, sembolik eylemler olarak ifade edilmektedir. Ritüeller, önemli ölçüde metne dayalı ve davranışlarla gösterilen ciddi, resmi ve içsel yoğunlukta uygulanmaktadır (Rook, 1985: 252). Ritüeller, ilk yıllarda insanlıkla ilgili evrensel kategoriler olduğu düşünülen deneyimleri betimlerken, ilerleyen yıllarda farklı toplumlardaki kültürlerin ve dinlerin karşılaştırılmasıyla din temelli, toplum temelli ritüellerin olduğu saptanmıştır. Geleneksel dini törenlerden modern ritüellere evrilme sürecinde farklı dönemler olmuştur. Modern öncesi dönemde topluluk içinde törenler ve semboller insan yaşamında temel bir rol oynamaktaydı. Ancak modern toplumda küçük topluluklar tüketim toplumu içinde yok olurken, ritüeller de yeni toplumsal yapı içinde yeni bir şekle dönüşmektedir (Vincenzo, 2018:33). Modernleşmeyle birlikte toplumsal ilişkilerin çok yönlülüğü; ekonomik gelişmelere, teknolojik yapıya ve sosyal olmayan yönelimlere bağlı olarak azalmaya başlarken, geleneksel ritüeller de unutulmaya başlamıştır (Peacock, 2006: 144-146).

Çeşitli ritüel deneyimlerine karşın günümüzde hala ritüellerin çıkış noktasını 5 temel davranış ve anlam karşılamaktadır. Levy'e (1978: 20 akt. Rook, 1985: 253) göre bu 5 temel davranış ve anlam; insan biyolojisi, bireysel hedef ve duygular, grup öğrenmesi, kültürel değerler ile evrensel inançlardır. Kültürel değerler içinde yer alan geçiş ritüellerine evlilik, mezuniyet gibi ritüeller örnek olarak verilebilmektedir. Geçiş ritüelleri bireyin toplum içinde bir durumdan bir diğer duruma geçişini ifade etmektedir.

1909 yılında geçiş ritüelini kavramsallaştıran Gennep'e göre ayrılık, eşik ve toplanma olmak üzere üç aşama vardır. İlk aşama, sembolik davranışların birey ya da grup tarafından sosyal yapı veya kültürel şartlar içinde ayrımıdır. İkinci aşama, ritüel öznesinin (geçiş) belirsizliği içinde bir durumdan diğer duruma geçme aşamasıdır. Üçüncü aşama ise geçişin tamamlanarak durumun yapısal bir aşamaya geçmesi halidir. Bu aşamalarda bireyin doğumdan ölümüne kadar olan yaşam eğrisinde kültürel olarak yaşam krizleri değil bir statüden diğer toplumsal statüye geçişi açıklamaktadır (Turner, 1987: 5). Evlilik, doğum, stinnet gibi geçi-

şi simgeleyen dönemler de geçiş ritüellerinin örnekleri arasında yer almaktadır. Toplumsal yaşam içinde önemli aşamalardan birisi olan aile kurulma sürecinde kız isteme, söz, nişan, kına gecesi, nikâh, düğün gibi belli aşamalar ve bu aşamalara ait geçmişten güntümüze gelen ritüeller yer almaktadır.

Geleneksel Türk düğünleri üç gün sürmektedir. İkinci gün veya gelinin evden ayrılmasından bir gün önce kına gecesi düzenlenmektedir. Düğünden önce yakılan kınanın sevinç, uğur ve bereket getirdiğine inanılmaktadır (Tanrıbuyurdu, 2016: 109). Kınanın Türk kültüründeki yeri “adanmışlık” ifade eden sembolik bir yapıdadır. Bir dileğin gerçekleşmesi için kutsal bir güce dilekte bulunma, kutsal bir güce kurban verme, kendini adama anlamlarında kullanılmaktadır (Dülger, 2019: 53).

Kına gecesine katılan davetlilerle ilgili farklı durumlar yer almaktadır. Bazı yörelerde düğün öncesi günün akşamında kadın ve erkek bir arada olmak şartıyla geline kına yakılırken (Demir ve Bakar, 2004: 124) bazen de gelinin evinde düzenlenen kına gecesine gelin ile damadın ailesinden sadece kadınlar davet edilmekte ve türküler söylenmektedir (Mirzaoğlu, 2007: 293). Genel olarak kına geceleri Anadolu’da kadın kadına gerçekleştirilen ve sabaha kadar sürebilen eğlencelerdir. Modern yaşam ile birlikte geleneksel kültürde kadın ve erkeklerin ayrı gerçekleştirdikleri kına etkinliğinde kız ve erkek evi bir araya gelip eğlence düzenleyebilmektedirler (Yardımcı, 2012). Kına geceleri en yaygın olarak düğünden bir gün önce gerçekleştirilmektedir. Güntümüzde modernleşen toplum yapısıyla birlikte farklı mekânlarda yapıyor olmasına karşın aslında Türk kültüründe geleneksel kına gecesi yakın akrabalar, aile üyeleri, yakın dostlar ve arkadaşların katılımıyla kız evinde yapılmaktadır (Demir ve Topbaşoğlu, 2016:7). Kına gecesinde evlenecek olan gelinin eline kına yakarak gelinin, yeni evine ait hissetmesi ve kendini oraya adaması amaçlanmaktadır. Kına yakılırken söylenen ağıtlar genellikle çalgı olmadan söylenmektedir (Yardımcı, 2012).

Kına yakılacak geline, bindallı olarak adlandırılan kıyafet giydirilir ve gelinin başı kırmızı örtü ile örtülür. Kına gecesine katılan genç kızlar ve arkadaşlar kına tepsi ve mumlar taşıyarak müzik eşliğinde gelinin etrafında dönerler. Kına, kına türküsü söylenirken gelinin sağ avuç içine konulur ve üzerine altın yerleştirilerek mendil ya da bez bağlanarak kapatılır (Demir ve Topbaşoğlu, 2016: 7; Tanrıbuyurdu, 2016: 106). Kınada söylenen türkülerde gelini ağlatma amacı vardır, bazı yörelerde bu gelenek gelin okşaması adıyla bilinmektedir (Demir ve Topbaşoğlu, 2016: 6). Bazen damada da kına yakılır. Damada yakılan kına genellikle damadın evinde ya da avluda yakılır. Damada yakılan kına avuca ya da serçe parmağa yakılmaktadır (Yılmaz, 2010: 73). Kına gecesi öncesinde damat tarafı ekonomik olarak güçlü durumdaysa yemeklik malzemeler alarak kız evinde yemek pişirilmesi için gönderir. Eğer ekonomik olarak güçlü değilse sadece çerez alınarak kına gecesi misafirlere ikram edilmektedir (Dülger, 2019: 58). Kına gecesi için hazırlanan kınanın tepside kalan kısmı paketlenerek gelen konuklara eğlence sonunda hediye olarak verilmektedir (Mirzaoğlu, 2007: 293). Geleneksel olarak kına geceleri ritüelleri bu şekilde yapılırken tüketim kültürünün sembolik boyutları ile ritüeller de değişebilmektedir.

Geçiş ritüelleri de değişen sosyal ilişkileri yansıtmakta ve kitle iletişim araçlarından aktarılan tüketim nesnelere ve popüler kültür unsurları ile bezenmektedir. Bu bağlamda popüler kültür, halk kültürü gibi toplum tarafından oluşturulan kültürel kaynaklardan oluşmamaktadır. Bu durum da yeni ritüellerin eklenmesine sebep olmaktadır. Türkiye’de son yıllarda tüketim kültürü ekseninde her geçen gün artan bu durum kına gecelerine de yansımıştır. Evlilik ritüellerinin bir parçası olan kına gecesi ritüellerinde organizasyon şirketleri ile anlaşılacak gösterişli eğlenceler düzenlenmektedir. Bindalı kıyafetler Hindistan’dan ithal edilmekte, testi kırma, saç dağıtma gibi ritüeller şov unsuru haline gelmektedir. Gösteriş, abartılı unsurlar tüketim kültürü ekseninde ritüelleri farklılaştırmaktadır (Aça, 2018: 103-108). Ayrıca gelin evinde yapılan kına gecesi dış mekâna taşınmıştır; gelin tahta oturmakta, taç takmakta, gelenlere duvak, zil, kına tefi vb hediyeler verilmektedir. Geleneksel kültürde yeri olmayan popüler kültür unsurlarından “*bride to be*” (müstakbel gelin) yazılı kurdeleler geline ve gelinin arkadaşlarına dağıtılmaktadır.

2. Televizyonda geçiş ritüellerinin sunumu

Kitle iletişim araçları, toplumla arasındaki karşılıklı etkileşim göz önünde bulundurulduğunda, pek çok toplumsal olgunun anlaşılmasında ve yorumlanmasında yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bunlar arasında özellikle televizyon, bu etkileşimin iyi okunabileceği bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma kapsamında ise bir önceki bölümde ele alınan geçiş ritüellerinden biri olarak kına gecesinin nasıl sahnelendiği sorusundan yola çıkılarak tüketim toplumu perspektifinden toplumsal değişimin izleri araştırılacaktır.

Geçiş ritüelleri, televizyon programlarına sıklıkla konu olmaktadır. En fazla izleyiciye ulaşma ve ulaştığı kitleyi en uzun süre kendi ekranı başında tutma amacındaki televizyon kanallarında (O’Donnell, 2007: 32-33) toplumun önemli bir kısmının ilgisini çeken bu ritüellere hemen hemen her program türünde rastlanmaktadır. Bunlar arasında diziler, haberler, videoklipler, kadın programları, reality show’lar, reklamlar ve hatta bilgi yarışmaları sayılabilir.

Televizyon programları arasında önemli bir yer tutan haber yayıncılığında, geçiş ritüelleri haber değeri taşıyan konular arasındadır. Özellikle ünlülerin dâhil olduğu düğün, cenaze, sünnet gibi ritüeller mutlaka her haber bülteninde yer almaktadır. Farklı kültürlerle ait geçiş dönemi ritüelleri bile ilginç yönleriyle haber olabilmektedir. Bunlara en güzel örnek Birleşik Krallık’taki kraliyet ailesiyle ilgili haberlerdir. Aileye mensup tüm bireylerin evlilik, doğum ve ölümle ilgili ritüelleri sadece kendi ülkelerinde değil, tüm dünyada haberlerin ilk sıralarında yer almıştır (Kraliyet Düğünü Prens, 2019). Türkiye’de ise sanat ve siyaset dünyasının önde gelen isimlerinin¹ düğün ve cenaze ritüelleri sık sık haberlerde sunulmaktadır. Bunların dışında maalesef şehit cenazeleri de haberlere konu olmaktadır. Hem askeri hem de sivil cenaze törenlerinde ağıt yakma, defnetme ve anma gibi ritüelin çeşitli boyutlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda ölen/şehit olan kişinin ardından yaşanan derin üzüntü, duygu sömürüsüne varabilmekte ve reyting malzemesine dönüştürebilmektedir.

Gündüz yayım kuşağında önemli bir sohbet program türü (*confessional talk show*) olan ve yerli alan yazında “Kadın Programı” olarak anılan programlarda da bu ritüellere rastlan-

maktadır. Hedef kitlesinin çoğunlukla kadın izleyici olmasından yola çıkılarak tasarlanan bu tarz programlarda geçiş ritüellerinden özellikle evliliğin ön plana çıktığı, düğünün pek çok aşamasındaki ritüellerin bu programlarda konu edildiği görülmektedir. Bu kapsamda gelinlik seçiminden, kına gecesine, düğün organizasyonundan, ev eşyası seçimine dek pek çok boyutuyla ele alınan evlilik ritüellerinde hem geleneksel hem de modern ritüellere yer verilmektedir. Yayınlandığı dönemin popüler yapımlarından Sabahların Sultanı Seda Sayan (Kanal D/2006-2009) programında sık sık gelinlik defilesi yapılması buna örnek verilebilir.²

Yine bu bağlamda “izdivaç programları” da özel olarak üzerinde durulması gereken bir nitelik taşımaktadır. Zira bu programlar doğrudan, evlenmek isteyen bekâr kadın ve erkeklerin stüdyoda bir araya getirilerek birbirlerini tanımalarını hedefleyen, bir anlamda televizyonda çöpçatanlık yapan programlardır. Bu program tarzında iki kişi arasındaki ilişkinin alenileştirilmesinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin kadına dayattığı ideal eş ve evlilik kurumuna hizmet eden anne ile geleneksel kadın imgesinin yeniden üretilmesi söz konusudur (Gezgin, 2018: 259). Evlenme kararı alan çiftlerin evlilik teklifini, kına gecesini ve hatta resmi düğün törenlerini canlı yayımla ekrana taşıyan bu programlar, (Esra Erol’la İzdivaç/Star TV/2007-2009, Su Gibi/Fox TV/2008-2013) ilgili eleştirilerin artmasıyla birlikte 2017’de kanun hükmünde kararnameyle yasaklamıştır (690/60 no’lu KHK /17.04.2017).

Gündüz yayın kuşağında yayınlanmakta olan ve odak noktası tamamen evlilik olgusuna dayanan Gelin Evi (Show TV/2015-2019) programı geçiş ritüellerinin televizyonda temsiline ilişkin çok ilginç bir başka örnektir. Program, kadınların, evliliklerinin çeşitli aşamalarında yer alan ritüelleri anlattığı bir *reality show* türüdür. Bu programlarda dikkat çeken unsur, geleneksel ritüellerle modern ritüellerin iç içeliğidir. Katılımcılar; evlilik teklifi, kız isteme, söz kesme, nişan takma, kına gecesi, damat kınası, bekârlığa veda partisi, gelin hamamı, çeyiz çıkarma, çeyiz serme, kız alma, nikâh kıyma, düğün eğlencesi, takı takma töreni, *after party* gibi hem geleneksel hem de modern ritüellere ilişkin deneyimlerini aktarmakta, bunlar üzerinden birbirlerine puan vermektedirler. Tamamen gösteriş ve rekabet üzerine kurulu bir anlayışın egemen olduğu programda evlilik ritüelleri üzerinden bir tüketim kültürü özendirildiği görülmektedir (Akıncı Yüksel, 2019: 117-126).

Televizyon programcılığının birincil gelir kaynağı olarak reklamlar ise yukarıdakilere benzer biçimde geçiş ritüellerinden yararlanmaktadır. İzleyicinin dikkatini çekmenin ve aklında kalmanın son derece önemli olduğu reklamlarda (Chandler, 2008: 178) özellikle banka reklamlarına değinmek gerekmektedir. Geçiş ritüelleri insan yaşantısında gündelik harcamaların dışına çıkıldığı durumlardır. Bu noktadan hareketle başta evlilik ve doğum olmak üzere, mezuniyet ve emeklilik gibi bireylerin para gereksiniminin arttığı durumlarda kredi olanakları sunan bankalar³, bu ritüellere ilişkin anlatılara yer veren reklamları kullanmaktadır. Bankaların dışında takı, mobilya, dayanıklı tüketim malları, bebek eşyası, tatil, otomotiv firmalarının reklamlarında da geçiş ritüellerine rastlanmaktadır.

Geçiş ritüelleri yerli diziler için ise olmazsa olmazlardandır. Polisyeden, komediye, aile dramlarından, dönem dizilerine kadar her dizide bu ritüellere çok farklı biçimlerde rastlanmaktadır. Türkiye örneğinde dizilerin bölüm başı sürelerinin iki saati bulduğu düşünüldü-

ğünde, olay örgüsünde bir biçimde ya doğum, ya evlilik ya da ölüm ritüeline yer verilmesi doğaldır. Diziler arasında ritüeller bakımından dönem dizileri ayrı bir öneme sahiptir. Zira bu dizilerde tarihsel bir bakış açısından kurulan anlatıda, Osmanlı ve hatta öncesindeki çeşitli dönemlere ait geçiş ritüellerine yer verilmektedir. Muhteşem Yüzyıl, Diriliş Ertuğrul, Vatanım Sensin gibi diziler buna örnek verilebilir. Öte yandan polisiye ve aksiyon dizilerinde genellikle ölüm ritüelleri bulunduğu görülmektedir. Bunlara örnek olarak Söz (Star TV / 2018) dizisinin 50. bölümündeki şehit cenazesi sahnesi gösterilebilir. Komedi ve aile dramları ise aile, iş ve arkadaşlık ortamlarındaki ilişkiler üzerine kurulduğundan sık sık bu ritüellerden yararlanılmaktadır. Çalışmanın araştırma kısmı tür farkı gözetmeksizin yerli dizilerdeki kına gecelerinin nasıl sahnelendiği sorusu üzerinden yapılandırılmıştır.

3. Araştırma yöntemi

Bu çalışmada amaç, yerli dizilerdeki kına gecesi sahnelerini geleneksel ve modern ritüeller çerçevesinde oluşturulan kategoriler bağlamında incelemektir. Çalışmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma bölümü için örneklemin belirlenmesi, kodlama cetveli oluşturulması, örneklemdaki kına gecesi sahnelerinin izlenerek kodlamanın doldurulması, elde edilen verilerin tablolaştırılması ve bu verilerden bulgulara ulaşılması adımları gerçekleştirilmiştir. Araştırma, “*Yerli dizilerde bir geçiş dönemi ritüeli olarak kına gecesi, geleneksel uygulamalara uygun biçim sahnelenmekte midir?*” sorusu üzerinden tasarlanmıştır. Türkiye’de yerli dizilerdeki tüm kına gecesi sahneleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Yayınlanan tüm yerli dizileri incelemenin mümkün olmaması sebebiyle yerli dizilerin sayısal anlamda belirgin bir artış gösterdiği 2000 yılı sonrası yayınlanan diziler arasından bir seçim yapılmıştır. Örneklemdaki ölçüt dizinin izlenme oranıdır. İzlenme oranlarına ilişkin veriler en erken 2003 yılına kadar ulaşmaktadır (“Uçankuş”, t.y). Bu bakımdan incelenen dizilerin zaman aralığı 2003-2019 yılları arasındaki 17 yıllık süreci kapsamıştır. Bir yıllık süre içinde rastlantısal olarak belirlenen bir haftanın (her yıl için Mayıs ayının 3. haftası) izlenme sonuçları, haftanın her günü için ayrı ayrı tespit edilmiş ve bir haftalık süre için izlenme oranları doğrultusunda bir sıralama yapılmıştır. Türkiye’de ulusal kanalların ana yayın kuşağında 2000 sonrası yayınlanan ve yayımlandıkları gün, tüm izleyicide en yüksek izlenme oranını yakalayan yerli diziler belirlenmiştir. Dizi dışındaki tüm programlar kapsam dışında bırakılmış, kına gecesi sahnesine yer veren ilk iki yerli dizi kapsama alınmıştır. Bu noktada dönem dizilerinin de çalışma kapsamı dışında bırakıldığını belirtmek gerekmektedir. Bu sınırlılığın gerekçesi, bu dizilerdeki kına gecesi sahnelerinin, dizinin geçtiği zaman dilimine göre tasarlandığı düşüncesidir. Dolayısıyla örnekleme konusu, günümüzde geçmekte olan yerli dizilerden 34 kına gecesi sahnesi bulunmaktadır. Dizinin geçtiği yer ile ilgili bir kısıtlama söz konusu değildir, hem şehirde hem de kırsalda geçen dizilere yer verilmiştir. Dizinin yayımlandığı kanal ve dizinin türü bağlamında da bir ayırım gözetilmemiştir. Örnekleme alınan yerli dizilerde birden fazla kına gecesi yayınlanmış olması durumunda sadece biri incelenmiştir. İncelemeye alınan kına gecesi sahnelerinin yer aldığı 34 yerli dizi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Örneklem: Kına Gecesi Sahnesi Bulunan Yerli Diziler

	Dizi – 1	Dizi – 2
2003	Kınalı Kar (Kanal D)	Zerda (ATV)
2004	Bütün Çocuklarım (Kanal D)	Hayat Bilgisi (Show TV)
2005	Kadın İsterse (Star TV)	Gurbet Kadını (Show TV)
2006	Acı Hayat (Show TV)	Beyaz Gelincik (ATV)
2007	Ihlamurlar Altında (Kanal D)	Ezo Gelin (Show TV)
2008	Yaprak Dökümü (Kanal D)	Asi (Kanal D)
2009	Aşk-ı Memnu (Kanal D)	Adanalı (ATV)
2010	Geniş Aile (Star TV)	Akasya Durağı (Kanal D)
2011	Fatmagül'ün Suçu Ne? (Kanal D)	Gönülçelen (ATV)
2012	Huzur Sokağı (ATV)	Yahşi Cazibe (ATV)
2013	Umutsuz Ev Kadınları (Fox TV)	Bir Erkek Bir Kadın (Star TV)
2014	Med Cezir (Star TV)	Küçük Gelin (Kanal 7)
2015	No: 309 (Fox TV)	Güzel Köylü (Star TV)
2016	Kara Sevda (Star TV)	Hayat Şarkısı (Kanal D)
2017	Aşk ve Mavi (ATV)	Kırgın Çiçekler (ATV)
2018	Sen Anlat Karadeniz (ATV)	Yeni Gelin (Show TV)
2019	Hercai (ATV)	Savaşçı (Fox TV)

Analiz için alanyazında ön plana çıkan ritüellerden, özellikle Yardımcı (2012) ile Dülger (2019)'den yararlanılarak bir kodlama cetveli oluşturulmuştur. Kodlama cetvelinde yer alan temel kategoriler kına gecesi ritüelinin, kına gecesinin nerede ve ne zaman gerçekleştiği, kınaya kimlerin davet edildiği, gelinin kıyafeti, kına yakma esnasındaki ritüeller (dua, altın koyma, el öpme, gelin ağlatma, kına türküsü, kınanın nereye yakıldığı), kına gecesindeki hediyeler ve ikramlar gibi boyutlarını içermektedir. Yerli dizilerdeki zamanı ve mekânı da birer değişken olarak değerlendirebilmek adına dizinin geçtiği yer ve yayın yılı da belirtilmiştir. Kodlama cetvelindeki değişkenlerle ilgili veriler, dizinin geçtiği yer ve yıllara karşılaştırılmıştır. Böylece varsa zaman içindeki değişimlerin ve/veya kentsel-kırsal bağlamdaki farklılıkların ortaya konması hedeflenmiştir. Adı geçen yerli dizilerin kına gecesi sahnelerine video paylaşım sitelerinden erişim sağlanmıştır. Dizilerin kına gecesi içeren bölümlerinin yanı sıra diziyi ve dizi karakterleriyle ilgili genel bilgiler de derlenmiş, gerekli durumlarda önceki bölümler de izlenmiştir. Yukarıda belirlenen kategoriler çerçevesinde yerli dizilerde yer alan her bir kına gecesi sahnesi için kodlama cetvelleri iki kodlayıcı tarafından doldurulmuştur.

Bu süreçte kodlayıcılar güvenilirliği arttırmak amacıyla önce bireysel olarak aynı diziyi incelemiş ve sonrasında tartışarak görüş birliği sağlanmıştır. Elde edilen verilen tek bir tabloda birleştirilerek karşılaştırmalar yapılmıştır.

4. Bulgular

Kına gecesi adından da anlaşılacağı üzere gece düzenlenen bir ritüeldir. Ancak incelenen dizilerden 6'sında gündüz gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 2003'te yayımlanan *Kınalı Kar* dışında, 5 dizinin (*Kara Sevda*, *Hayat Şarkısı*, *Aşk ve Mavi*, *Yeni Gelin ve Hercai*) 2016 sonrası çekilen diziler olduğu belirlenmiştir. Bu dizilerde kına gecesi ritüelinin geleneksel unsurlarına rastlanmakla beraber, sadece ritüelin gerçekleştiği zaman açısından geleneksel uygulamalardan ayrıldığı görülmektedir. Öte yandan ritüelin gerçekleştiği mekân olarak dizilerin çoğunda (27) geleneksel uygulamaya uygun olarak ev tercih edildiği tespit edilmiştir. Dizilerden 4'ünde kına gecesi açık bir mekânda yapılmıştır. Bunların 3'ü zaten eve ait bir bahçe/teras tarzındadır. Üç dizide (*Aşk-ı Memnu*, No:309 ve *Sen Anlat Karadeniz*) ise kına gecesi özel olarak kiralanmış bir salonda/eğlence mekânında gerçekleşmiştir. Son dönemlerde kına gecesi organizasyonları için ayrı bir mekân kiralamak popüler hale gelmesine karşın dizilerdeki sahnelerde geleneksel olarak ev ortamının tercih edildiği görülmektedir. Dizinin gerçekleştiği mekânın diğer değişkenlerle anlamlı bir ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 2. Dizilerdeki kına gecesi zaman ve mekânı

	Kınanın Gerçekleştiği Zaman		Kınanın Gerçekleştiği Mekân		
	Gece	Gündüz	Ev	Özel Mekân	Açık hava
Dizi Sayısı	28	6	29	2	3

Araştırma kapsamında kına gecesine katılan davetliler dört alt başlıkta (Kadın Arkadaş, Kadın Aile Bireyleri, Damat, Damat Dışındaki Diğer Erkekler) değerlendirilmiştir. İncelenen 34 dizinin tamamında kına gecesine gelinin kadın arkadaşlarının davetli olduğu görülmüştür. Benzer biçimde kına gecesindeki davetliler arasında gerek gelin tarafından gerekse damat tarafından kadın aile bireylerinin de bulunduğu tespit edilmiştir. Sadece *Aşk-ı Memnu* adlı dizide gelinin kız arkadaşlarından oluşan bir toplulukla gerçekleştirilen ve barındırdığı birtakım geleneksel uygulamalara karşın daha çok bir bekârlığa veda partisini andıran nitelikte bir kına gecesi yaşanmıştır. Kına gecesine erkek davetlilerin katılımı araştırıldığında *Bütün Çocuklarım*, *Ezo Gelin*, *Aşk-ı Memnu*, *Adamalı*, *Geniş Aile*, *Akasya Durağı*, *Fatmagül'ün Suçu Ne?*, *Yahşi Cazibe* gibi dizilerde damadın da içinde bulunduğu erkek gruplarının bazen evin bir başka odasında/bölümünde/alt katında, başka bir evde ya da dışarıda bir mekânda ayrı bir eğlence düzenlediklerine rastlanmıştır. Kına gecesine damadın katılımına bakıldığında ise 34 diziden 12'sinde damadın kına gecesi davetlileri arasında olduğu saptanmıştır. Ancak kına yakılmasından önce ya da yakıldıktan sonraki eğlence esnasında bu erkek gruplarının kadınlara katıldıkları görülmektedir. *Kadın İsterse ve Bir Erkek Bir Kadın* adlı dizilerde sa-

dece damadın eğlenceye katıldığı, başka erkeğin olmadığı anlaşılmaktadır. Kınaya katılan 12 damattan sadece 3'üne (*Ezo Gelin*, *Fatmagül'ün Suçu Ne?*, *Yeni Gelin*) kına yakıldığı belirlenmiştir. *Fatmagül'ün Suçu Ne?* dizisinde damadın serçe parmağına, *Yeni Gelin* dizisinde ise başparmağına kına yakılırken, *Ezo Gelin* dizisinde damadın tek elinin avuç içine kına yakılmıştır. Öte yandan 11 dizide damat dışında da erkek davetlilerin bulunduğu görülmektedir. Toplam 10 dizide hem damat hem de diğer erkekler kınaya katılmışlardır. Sadece *Med Cezir* dizisinde damadın kınaya katılmadığı ama damat dışında kimi erkeklerin davetli olduğu tespit edilmiştir. Kına gecesine erkek davetlilerin katılımının 2011 sonrası arttığı görülmektedir zira erkeklerin davetli olduğu kına gecesi sahnesi içeren dizilerin 9 tanesi bu tarihten sonraki dizilerdir. Geleneksel uygulamada kına gecesi kadınlara özel bir eğlence olmakla birlikte yöresel olarak damada kına yakılmasına da rastlanabilmektedir. Ancak son dönemlerde kadınların ve erkeklerin birlikte eğlendiği bir biçimde düzenlenmektedir. Bu durumun dizilere yansdığı görülmektedir. Diğer taraftan dizinin şehirde (21) ya da kırsalda (13) geçiyor olmasının damadın ve/veya erkeklerin katılımında bir etken olmadığı görülmüştür.

Görsel 1. Dizilerdeki geleneksel uygulamaları yansıtan kına gecesi görüntüleri

Kaynak: www.youtube.com

Kına gecesinin odağında yer alan gelin adayının kıyafeti tüm ritüel içinde en önemli bileşenlerden biridir. İncelenen dizilerden 27 tanesinde geleneksel kına gecesi kıyafeti olan bindallının tercih edildiği görülmektedir. Bindallılar ağırlıklı olarak kırmızı renktedir. Ancak mor ve mavi bindallılara da inceleme kapsamında rastlanmıştır. Diğer dizilerde gelinler kırmızı (*Kadın İsterse*, *Acı Hayat*, *Yaprak Dökümü*), mavi (*Aşk-ı Memnu*) ve beyaz (*İhlamurlar Altında*) abiye kıyafet giymişlerdir. İki dizide ise gelinin günlük kıyafetleriyle kına gecesine katıldığı görülmektedir. Öte yandan kına kıyafetinin önemli bir tamamlayıcısı olan kırmızı yazmaya 31 dizide yer verildiği tespit edilmiştir. *Aşk-ı Memnu* ve *Hercai* adlı diziler-

de kırmızı yazma yerine kırmızı duvak kullanılırken, *Geniş Aile* dizisinde gelin hiçbir örtü takmamaktadır. Yine geleneksel kullanıma paralel biçimde kırmızı yazmayla ya da duvakla gelinin yüzünün örtülmesi *Beyaz Gelincik* ve *Geniş Aile* dizileri dışında tüm dizilerde benzer biçimde sahnelenmiştir. Ayrıca yazmanın altında bulunan gösterişli taçlar da son dönem dizilerinde (*No:309, Hercai*) dikkat çekmektedir. Kına gecesi kıyafetinin bir başka unsuru olan kırmızı kına eldiveninin de 26 dizide kullanıldığı tespit edilmiştir. Kırmızı kına eldiveni görünmeyen 8 diziden 5'inde kına yakılmasına zaten yer verilmemiş, 3'ünde ise kına yakılan avuç içine sadece kına güllü takıldığı gösterilmiştir. Kına kıyafetiyle diğer değişkenlerin ilişkisine bakıldığında hiçbir etkileşime rastlanmamıştır. Son dönemlerde tercih edilen bir uygulama olarak gelin tahtına ise sadece 4 dizide yer verilmiştir. Bu dizilerin 2013 sonrası olması araştırma bulguları açısından önemlidir. Bu bulgu geleneksel yapının korunduğuna ancak tüketim ekseninde değerlendirildiğinde son yıllarda daha abartılı uygulamaların varlığına işaret etmektedir.

Tablo 3. Dizilerdeki kına gecesi sahnelerinde tercih edilen gelin kıyafet detayları

Dizi Sayısı	Gelinin Kıyafeti			Gelinin Örtüsü		Gelinin El Bağı	
	Bindallı	Abiye	Günlük	Yazma (K)	Duvak (K)	Kına Eldiveni (K)	Kına Güllü (K)
	27	5	2	31	2	26	3

Dizilerde kına yakma ritüelinin çeşitli geleneksel uygulamalarına bakıldığında ise pek çoğuna yer verildiği görülmektedir. Kimi yörelerde uygulanan kınaya dua ile başlamaya hiçbir yerli dizide rastlanmamıştır. Ancak sonraki uygulamalar sırasıyla gelinin oturtulması, mum yakılması, kına tepsisiyle birlikte gelinin etrafında dönülmesi, kına türküleri söylenmesi, gelinin ağlatılması, gelinin eline altın konması gibi adımlar dizilerin büyük çoğunluğunda bulunmaktadır. İncelenen diziler içinde 6 tanesinde (*Aşk-ı Memnu, Adanalı, Geniş Aile, Akasya Durağı, Gönülçelen, Güzel Köylü*) kına gecesi sahnesi bulunmakla birlikte gelinin oturtulup kına yakıldığı süreç gösterilmemiştir. Kına tepsisine yerleştirilen veya ellerde taşınan mumlar eşliğinde gelinin etrafında dönülmesi ise 30 dizide vardır. Dizilerden sadece 2 tanesinde (*Aşk-ı Memnu, Geniş Aile*) mum yakma uygulamasının yapılmadığı görülmektedir. Kına gecesinde söylenen “Yüksek Yüksek Tepeler” ve “Kınayı Getir Aney” kına türküleri tüm dizilerdeki kına gecesi sahnelerinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda kına yakma ritüelinin en yüksek oranda tercih edilen unsurunun kına türküleri olduğu dikkat çekmektedir. Ritüelin önemli bir başka unsuru olan gelin ağlatma da yerli dizilerde özellikle vurgulanmaktadır. 22 yerli dizide gelinin bu ritüel esnasında ağladığı tespit edilmiştir. Gelinin ağlamadığı dizilerde de gelinin ağlatılması için özel çaba gösterildiği üzerinde durulmaktadır. Ritüelin devamında gelinin kına için elini açmaması ve damat tarafından birinin, gelinin eline altın koyması da yaygın bir uygulamadır. 20 yerli dizide aynen geleneksel ritüeldeki gibi gelinin elini açtırmak için altın konmasına rastlanırken, bazen de ele kına sürüldükten sonra üstüne altın konduğu görülmüştür. Geleneksel ritüelde kına, gelinin avuç içine bazen de saçına yakılabilmektedir. İncelenen yerli dizilerin hiçbirinde saçta kına yakılmasına rastlanmamıştır.

Dizilerin 18 tanesinde gelinin iki eline de kına yakıldığı gösterilirken 9 dizide tek ele kına yakılmıştır. Yedi dizide ise kına yakılan yer gösterilmemiştir. Kınayı yakma görevi genellikle yolunda giden bir evliliği olan genç birisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamanın dizilerde karşılığını bulmadığı anlaşılmaktadır. Dizilerde bazen bir arkadaş, bir komşu veya bir aile büyüğü kına yakabilmektedir. Hatta 3 dizide gelinin annesinin, 5 dizide de kayınvalidesinin kına yakıtığına rastlanmıştır. Kimi dizilerde ise dizide herhangi bir rolü olmayan, sadece bu sahnede kına yakma görevi verilen bir figürana yer verilmiştir. Altı dizide zaten kına yakma anı sahnede yer almamıştır. Kına yakmanın son aşamasında kına yakılan ellerin sarılması ve gelinin büyüklerinin elini öpmesi yer almaktadır. Ancak yerli dizilerde el öpmenin yerine getirilmediği belirlenmiştir. Sadece 3 dizide (*Huzur Sokağı*, *Bir Erkek Bir Kadın*, *No: 309*) kınada el öpme görülmüştür. Kına gecesi her ne kadar içinde hüznün barındırsa da evlilik kutlamalarının bir parçasıdır dolayısıyla eğlence kına gecesinin önemli bir bileşenidir. Yerli dizilerdeki kına gecesi sahnelerine bakıldığında 25 dizide kına yakılma öncesinde ve/veya sonrasında, davetlilerin türküler ve oyun havaları eşliğinde eğlendikleri görülmektedir.

Görsel 2. Dizilerde kına gecesi ritüellerindeki tüketim olgusunu yansıtan görüntüler

Kaynak: www.youtube.com

İncelenen 34 yerli dizinin 8 tanesinde gelen davetlilere hediye verilmesi söz konusudur. Kına ritüeli sırasında davetlilerin takması/kullanılması amacıyla dağıtılmış olan nedime taçları, kına tefferi, zilli kemerler ve “*bride to be*” kurdeleleri bu kapsamda değerlendirilmiştir. Dizilerde bu tarz hediye verilmesinin 2014 sonrasında arttığı görülmektedir. Kına gecesinde davetlilere hediyelik kına verilmesi yaygın bir uygulama olmasına karşın diziler arasında sadece *Asi*’de kına sonrasında davetlilere kına paketi dağıtılmasına yer verilmiştir. Davetlilerin kına gecesi için geline bir hediye vermelerine hiçbir dizide rastlanmamıştır. Kına gecesinde davetlilere çeşitli ikramlar sunulması yaygın bir davranış olarak değerlendirilmiştir. İncelenen dizilerin tam olarak yarısında davetlilere çay ve meşrubat gibi içeceklerin ve kuruyemiş, pasta, börek ve zeytinyağlı gibi yiyeceklerin yer aldığı ikramlar sunulmuştur. Hem hediye alma verme durumunun hem de ikram konusunun diğer değişkenlerle örneğin dizi mekânı ve kına mekânıyla herhangi bir ilişkisi belirlenmemiştir.

Sonuç

Türkiye geleneksel toplumsal yapısını koruyan bir ülke olmasına karşın bu yapının değişmekte olduğu bugün için kaçınılmaz bir gerçektir. Bu değişimin bir yansıması gözlemek üzere gerçekleştirilen bu çalışmada kına gecesi örneği üzerinden bir çözümleme yapılmıştır. Yerli dizilerdeki kına gecesi sahnelerinin incelenmesine dayanan araştırmada “*Yerli dizilerde bir geçiş ritüeli olarak kına gecesi, geleneksel uygulamalara uygun biçimde sahnelenmekte midir?*” sorusuna yanıt aranmıştır.

Özellikle 80’li yıllardan itibaren liberal ekonomiye geçiş ve izleyen dönemde küresel ekonomiye eklenmeyle birlikte Türkiye’de önemli toplumsal değişimler yaşanmıştır. Tüketim toplumu göstergelerinin gittikçe artması da bu değişimde belirleyici olmakta, medya da bu kültürün toplumda yerleşmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumsal yaşantının vazgeçilmez bir parçası olan ritüeller ise yaşanan değişimlerden payına düşeni almaktadır. Zira geçiş ritüellerinin önemini korumasına karşın biçim ve içerik anlamında değişmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda toplumdaki evlilik törenlerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan kına gecesi, bu değişimlerin rahatlıkla gözlemlenebileceği bir geçiş ritüelidir. Bu kapsamda uluslararası ölçekte yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye’de de benzer çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunlar içinde kına gecesine odaklanan bir çalışmanın olmaması bu araştırma için itici güç olmuştur. Araştırma, tüketimle medya ilişkisi de göz önünde bulundurularak yerli dizilerdeki kına gecesi sahnelerinin incelenmesine dayandırılmıştır. Bu bağlamda 2003-2019 yılları arasında, yayınlandıkları dönemin en yüksek izlenme oranlarını yakalayan dizileri belirlenmiş, aralarında kına gecesi sahnesi bulunanlar seçilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle incelenen 34 kına gecesi sahnesi, geçiş ritüelinin geleneksel ve modern uygulamalarını içeren bir kodlama cetveli aracılığıyla çözümlenmiştir.

Araştırma bulguları, yerli dizilerdeki kına gecesi ritüelinin ağırlıklı geleneksel tarzda sürdürüldüğünü göstermektedir. Dizinin geçtiği yer olarak kent ve kırsal arasında bir ayrıma rastlanmamıştır. Buna karşın çeşitli değişkenlerde zaman içinde bir değişim söz konusudur. Kına gecesi sahneleri geleneksele uygun olarak çoğunlukla gece ve evde gerçekleştirilmektedir. Kına gecesine katılan davetlilere bakıldığında ise arkadaş ve aile bireylerinden oluşan

kadınların ağırlıkta olduğu, erkeklerin ise 10 dizide kına gecesine katıldığı belirlenmiştir. Erkeklerin katılımının 2011 sonrası arttığı da bulgular arasındadır. Öte yandan sadece 3 dizide damada kına yakılmıştır. Kıyafet ve kına yakma uygulamalarının ayrıntıları ise yine geleneksel uygulamalarla paralellik göstermektedir. Gelinler bindallı giymekte, yüzleri kırmızı yazmayla örtülmekte ve kına yakılan ellerine kırmızı kına eldiveni geçirilmektedir. Mum yakılarak gelinin etrafında dönme, altın koyma, gelin ağılatma ve kına öncesi/sonrası eğlenme gibi uygulamalara da sıklıkla rastlanmaktadır. Geleneksel kına türkütleri kına gecesi ritüelinin vazgeçilmezi olarak dikkat çekmektedir zira incelenen tüm sahnelerde yer almaktadır. Gelenekselden uzaklaşılan uygulama ise el öpmedir. Kına yakıldıktan sonra yaygın bir uygulama olmasına karşın bu davranışa sadece 3 dizide yer verilmiştir. Benzer biçimde geleneksel ritüelde sık karşılaşılan bir unsur olarak davetlilere kına paketi verilmesi ise 1 dizide görülmektedir. Yerli dizilerdeki kına gecesi sahnelerinde geleneksel uygulamalar dışında rastlanan unsurların en dikkat çekici olanı ise gelen konuklara dağıtılan hediyelik duvak, kına tefi, zilli kemer, “*bride to be*” yazılı kurdeleler ve nedime taçlarıdır. 2014 sonrası arttığı gözlenen bu uygulama, kına gecesi ritüeline eklenen ve açıkça tüketim toplumu göstergesi olarak nitelenebilecek bir durumdur. Yine bu kapsamda değerlendirilebilecek bir diğer durum da geline özel yapılan taht ve bindallıya uygun olarak tasarlanmış taçtır. Geleneksel ritüelde bir yeri olmamasına karşın gösterişin ve abartının bir simgesi olarak son dönemlerde sıkça rastlanan birer unsur olarak 2013 sonrası yerli dizilerde kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Türkiye’de evlilik ritüelinin önemli bir tamamlayıcısı olan kına gecesi, belirli uygulamalar çerçevesinde gittikçe artan bir tüketim kültürüyle biçimlenmektedir. Organizasyon şirketlerinin önderliğinde özel mekânlarda düzenlenen ve dans gösterileriyle süslenen, her şeyin bir gösteriş malzemesi haline dönüştürüldüğü bir hale gelmiştir. Her ne kadar geleneksel ritüellerden kopmuyormuş gibi görünse de yerli dizilerde de tüketim kültürüyle harmanlanan bir nitelik taşımaya başladığı görülmektedir. Medyanın tüketim kültürünü teşvik eden yönü de göz önünde bulundurulduğunda medya ürünlerinin genelinde ve yerli diziler özelinde izleyen dönemlerde de daha da abartılı uygulamalara rastlanabileceği öngörülmektedir. Diğer medya ürünlerine odaklanan veya diğer ritüelleri inceleyen çalışmalar da bu alana farklı katkılar sağlayarak yerleşmekte olan bu yeni kültürün ortaya konmasına ve tartışılmaya açılmasına ortam yaratabilir.

Notlar:

- 1 Doğrudan ünlülerin yaşantısına odaklanan bir program türü olarak magazin programları da bu tarz ritüelleri en ince ayrıntısına kadar sunmaktadır. Ünlülerin kına geceleri, bekârlığa veda partileri, düğün törenleri, doğum öncesi yapılan baby shower’lar, ünlü lohusa annelerin görüntüleri, ünlülerin çocuklarının sünnet törenleri, askere giden ünlülerin uğurlanması ve ölen ünlülerin ardından düzenlenen cenaze törenleri bu programların ana malzemesini oluşturmaktadır.
- 2 Kanal D’de 22.02.2008 tarihinde yayınlanan Sabahların Sultanı Seda Sayan adlı program <https://www.youtube.com/watch?v=qJYlJBrFNs0>, Erişim tarihi: 30.07.2019
- 3 Solak, banka reklamlarındaki mizahı incelediği tezinde düğün temalı “İş Bankası İhtiyaç Kredisi Reklamı (2015)”nın ayrıntılı çözümlemesini yapmaktadır (Solak, 2016: 66-71).

Kaynaklar

- Aça, M. (2018). Balıkesir kına organizasyonu firmaları -hayal satıcıları- üzerine halk bilimsel değerlendirmeler. *Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 8-10 Kasım 2018/ Çanakkale Bildiriler Kitabı, 103-111.
- Akıncı Yüksel, N. A. (2019). Geleneklerin televizyon formatına dönüştürülmesi: 'gelin evi' ve kutsanan evlilik kurumu. *Türkiye'de televizyon formatları eleştirel çalışmaları*. İ. Erdoğan (Ed.). 109-127. İstanbul: Doruk.
- Chandler, D. (2008). *Advertising. The television genre book*. G. Creeber (Ed.). 178-80, London: Palgrave Macmillan.
- Demir, Ö. ve N. Bakar. (2004). Silifke Yörüklerinde doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri üzerine bir araştırma. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2004, sayı 35, 111-133.
- Demir, B. ve K. Topbaşoğlu. (2016). Türk ve Rus halklarında eskimeyen gelenek: Düğün. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2 Sayı 1:1-18.
- Dülger, C. (2019). İzmir Ödemiş'te kına gecesi âdetleri. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:2, Sayı:1, 53-68
- Gezgin, C. (2018). Evlilik kültürünün yeniden üretimi ve "Esra Erol'da" programı üzerine bir değerlendirme. *Televizyon çalışmaları*. M. Gürer (Ed.). 243-269. İstanbul: Der.
- Goffman, E. (2006). *Interaction ritual essays in face-to-face behavior*. London: Aldine Transaction.
- Levy, S. J. (1978). *Marketplace behavior-its meaning for management*. Chicago: AMACOM.
- O'Donnell, V. (2007). *Television criticism*. London: Sage.
- Mirzaoğlu, G. (2007). Ballads for henna nights. 46th Annual Meeting of the Permanent International Altaistic Conference (PIAC). 22th June-27th June, Ankara, 2003. 46. *Uluslararası Sürekli Altayistik Konferansı Bildirileri: Altay Dünyasında Gündelik Hayat*. 293-299. Ankara: Türk Dil Kurumu: 880.
- Peacock, J. L. (2006). Ritüellerin sosyal evrim teorisi üzerine notlar. A. Koç (Çev.). *Milli Folklor*, 2006, Yıl 18, Sayı 69: 141-147.
- Rook, D. W. (1985). The ritual dimension of consumer behavior. *The Journal of Consumer Research*, 12: 251-264.
- Solak, B. B. (2016). *Televizyon reklamlarında mizah ve mizahi karakter kullanımı: Banka reklamlarına yönelik analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Tarırbuyurdu, G. (2016). Klâsik Türk şiirinde bir sembol dili olarak "kına". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* Cilt: 5, Sayı: 1: 102-115.
- Victor, T. (1987). Betwixt and between: The liminal period in rites of passage. *Betwixt&Between: Patterns of Masculine and Feminine*. Carus Mahdi, S. Foster, M Little (Ed.). Open Court, La Salle: Illinois.
- Vincenzo, G. (2018). *New ritual society: Consumerism and culture in the contemporary era*. UK: Cambridge Scholars, ISBN:1-5275-1090-5.
- Yardımcı, M. (2012). *Yedi iklim Anadolu'dan halk bilimi yazıları*. İzmir.
- Yılmaz, M. (2010). *Türkiye'de kına yakma geleneği ve kına türküleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Elektronik kaynaklar

- Uçankuş. (t.y.). Ratingler. <https://www.ucankus.com/ratingler>, Erişim tarihi: 31.07.2019 – 01.08.2019
- Kraliyet Düğünü: Prens Harry ve Meghan Markle Evlendi, (Mayıs, 2018). <https://www.bbc.com/turkce/live/44179958>, Erişim tarihi: 30.07.2019

Diziler

- Badem, H. B. (Senarist), Ekinci, B. F. (Senarist) & Doğan, M. Ş. (Yönetmen). (2015). 31. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. F. Turgut (Yapımcı), *Güzel Köylü* içinde. Gold Film; Star TV.
- Birgören, E. (Senarist) & Onbul, M. (Yönetmen). (2018). 60. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. O. Sınay (Yapımcı), *Sen Anlat Karadeniz* içinde. Sinegraf; ATV.
- Boralıoğlu, G. (Senarist), Şen, N. (Senarist) & Sabacı, K. (Yönetmen). (2003). 48. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. E. Avcı (Yapımcı), *Zerda* içinde. TMC; ATV.
- Cehiz, N. (Senarist), Teker, A. (Senarist) & Bulut, A. (Yönetmen). (2007). 74. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. Ş. Avşar (Yapımcı), *Ihlamurlar Altında* içinde. Avşar Film; Kanal D.
- Ceylan, K. (Senarist), Atasoy, Ö. (Senarist) & İpekören, S. (Yönetmen). (2011). 54. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. B. Atay (Yapımcı), *Gönülçelen* içinde. Asis Yapım; ATV.
- Çıplak, E. (Senarist), Çalap, H. (Senarist) & Berksoy, N. Ç. (Yönetmen). (2014). 6. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. A. Tan (Yapımcı), *Küçük Gelin* içinde. Ser Film; STV.
- Çobanoğlu, S. (Senarist) & Saraçoğlu, M. (Yönetmen). (2019). 17. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. H. Aslan (Yapımcı), *Savaşçı* içinde. Limon Film; Fox TV.
- Dirican, G. (Senarist), Cehiz, N. (Senarist) & Mercan, C. (Yönetmen). (2008). 39. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. B. Atay (Yapımcı), *Asi* içinde. Asis Yapım; Kanal D.
- Dişli, M. (Senarist) & Yaman, L. (Yönetmen). (2013). 125. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. M. Karaca (Yapımcı), *Bir Erkek Bir Kadın* içinde. Bando Yapım; Star TV.
- Engin, A. (Senarist), Yıldız, İ. (Senarist) & Ede, A. C. (Yönetmen). (2006). 11. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. O. Sınay (Yapımcı), *Acı Hayat* içinde. Sinegraf; Show TV.
- Ergin, S. (Senarist), Bekler, F. (Senarist) & Balcı, G. (Yönetmen). (2006). 22. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. E. Avcı (Yapımcı), *Beyaz Gelincik* içinde. TMC; ATV.
- Ergun, M. (Senarist) & Karcı, C. (Yönetmen). (2016). 51. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. G. Oğuz (Yapımcı), *Hayat Şarkısı* içinde. Most Production; Kanal D.
- Eroğlu, Y. (Senarist), Gürsoy, G. (Senarist) & Aytakin, M. G. (Yönetmen). (2013). 55. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. F. Aksoy (Yapımcı), *Umutsuz Ev Kadınları* içinde. Med Yapım; Fox TV.
- Ertaş, R. (Senarist) & Seriner, Y. (Yönetmen). (2010). 110. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. T. İnanoğlu (Yapımcı), *Akasya Durağı* içinde. Erler Film; Kanal D.
- Güler, E. (Senarist) & Güler, E. (Yönetmen), Kocatürk, T. (Yönetmen). (2018). 50. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. İ. Gündoğdu (Yapımcı), *Yeni Gelin* içinde. Süreç Film; Show TV.
- Güneyer, T. (Senarist), Toprakoğlu, A. (Senarist) & Güler, A. (Yönetmen). (2009). 78. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. A. Gündoğdu (Yapımcı), *Adanalı* içinde. Kuzey Production; ATV.
- Güven, B. (Senarist), & Tekay, B. (Yönetmen). (2005). 3. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. B. Güven (Yapımcı), *Kadın İsterse* içinde. Primart; Star TV.
- İnay, T. (Senarist) & Uğur, Ö. (Yönetmen). (2010). 81. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. A. Kayımtu (Yapımcı), *Geniş Aile* içinde. D Productions; Star TV.
- Müjde, G. (Senarist) & Karlıdağ, T. (Yönetmen). (2004). 97. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. A. Gündoğan (Yapımcı), *Hayat Bilgisi* içinde. Süreç Film; Show TV.
- Müjde, G. (Senarist) & Onur, B. (Yönetmen). (2012). 73. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. İ. Gündoğdu (Yapımcı), *Yahşi Cazibe* içinde. Süreç Film; ATV.
- Özer, G. (Senarist), Heptürk, Ö. E. (Senarist) & Akvardar, T. (Yönetmen). (2003). 25. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. O. Yağmurdereli (Yapımcı), *Kınalı Kar* içinde. Yağmur Ajans; Kanal D.
- Özer, G. (Senarist) & Teber, F. (Yönetmen). (2004). 17. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. S. Güçlü (Yapımcı), *Bütün Çocuklarım* içinde. Masalevi; Kanal D.

- Özışık, E. (Senarist) & Akaydın, Y. A. (Yönetmen). (2018). 50. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. Timur Savcı (Yapımcı), *Söz* içinde. Tims&B Productions; Star TV.
- Özkök, M. O. (Senarist) & Tan, O. (Yönetmen). (2007). 53. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. Y. İrvül (Yapımcı), *Ezo Gelin* içinde. Pastel Yapım; Show TV.
- Semerci, G. A. (Senarist), Eroğlu, Y. (Senarist) & Arslan, H. (Yönetmen). (2017). 65. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. M. Y. Alp (Yapımcı), *Aşk ve Mavi* içinde. NTC Medya; ATV.
- Semerci, G. A. (Senarist), Eroğlu, Y. (Senarist) & Birinci, S. (Yönetmen). (2017). 76. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. M. Y. Alp (Yapımcı), *Kırgın Çiçekler* içinde. NTC Medya; ATV.
- Tezcan, E. (Senarist), Şahin, F. (Senarist) & Karcı, C. (Yönetmen), Tairi, B. (Yönetmen). (2019). 1. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. B. Akdeniz (Yapımcı), *Hercai* içinde. Mia Yapım; ATV.
- Yılmaz, Ö. (Senarist), Topbaş, B. G. (Senarist) & Saral, H. (Yönetmen). (2016). 71. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. K. Çatay (Yapımcı), *Kara Sevda* içinde. Ay Yapım; Star TV.
- Yörenç, E. (Senarist) & Bilgin, A. (Yönetmen). (2014). 75. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. K. Çatay (Yapımcı), *Med Cezir* içinde. Ay Yapım; Star TV.
- Yörenç, E. (Senarist), Gençoğlu, M. (Senarist) & Eraslan, M. (Yönetmen). (2008). 3. Sezon Fragman. [Televizyon dizisi bölümü]. K. Çatay (Yapımcı), *Yaprak Dökümü* içinde. Ay Yapım; Kanal D.
- Yörenç, E. (Senarist), Gençoğlu, M. (Senarist) & Saral, H. (Yönetmen). (2009). 79 Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. K. Çatay (Yapımcı), *Aşk-ı Memnu* içinde. Ay Yapım; Kanal D.
- Yörenç, E. (Senarist), Gençoğlu, M. (Senarist) & Saral, H. (Yönetmen). (2011). 73. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. K. Çatay (Yapımcı), *Fatmagül'ün Suçu Ne?* içinde. Ay Yapım; Kanal D.
- Yurdakul, A. (Senarist) & Gök, Ş. (Yönetmen). (2005). 11. Bölüm [Televizyon dizisi bölümü]. T. İnanoğlu (Yapımcı), *Gurbet Kadını* içinde. Erler Film; Show TV.
- Zengin, A. (Senarist), Zengin, B. (Senarist) & Pulat, H. T. (Yönetmen). (2015). 6. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. Ş. A. Turgut (Yapımcı), *No: 309* içinde. Gold Film; Fox TV.
- Zerener, K. (Senarist), Akman, S. (Senarist) & Sönmez, Ş. (Yönetmen). (2012). 23. Bölüm. [Televizyon dizisi bölümü]. F. Atmaca (Yapımcı), *Huzur Sokağı* içinde. Set Film; ATV.

